ВЛАДИМИР

ВСІХ СЛОВЕНОРОСІЙСЬКИХ СТРАН КНЯЗЬ І ПОВЕЛИТЕЛЬ, ОТ НЕВІРІЯ ТЬМИ ВО ВЕЛИКИЙ СВІТ ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ ДУХОМ СВЯТИМ ПРИВЕДЕН В ЛІТО ОТ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВА 988; НИНІ ЖЕ В ПРЕСЛАВНОЙ АКАДЕМІЇ МОГИЛО-МАЗЕПОВІАНСЬКОЙ КІЄВСЬКОЙ, ПРИВІТСТВУЮЩОЙ ЯСНЕВЕЛЬМОЖНОГО ЄГО ЦАРСЬКОГО ПРЕСВІТЛОГО ВЕЛИЧЕСТВА ВОЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО ОБОЇХ СТРАН ДНІПРА, ГЕТЬМАНА І СЛАВНОГО ЧИНУ СВЯТОГО АНДРЕЯ-АПОСТОЛА, КАВАЛЕРА ІОАННА МАЗЕПИ, ПРЕВЕЛИКОГО СВОЄГО КТИТОРА, НА ПОЗОР РОСІЙСЬКОМУ РОДУ ОТ БЛАГОРОДНИХ РОСІЙСЬКИХ СИНОВ, ДОБРІ ЗДЄ ВОСПИТУЄМИХ, ДІЙСТВІЄМ, ЄЖЕ ОТ ПОЕТОВ НАРИЦАЄТСЯ ТРАГЕДОКОМЕДІЯ, ЛІТА ГОСПОДНЯ 1705, ПОЛЯ З ДНЯ, ПОКАЗАННИЙ.

ПРОЛОГ К СЛИШАТЕЛЕМ

Служаще обичному уставу, в академії нашой от літ многих хранимому, се і ми, аще і послідній шії, недозрілі плоди трудов наших на позор вам производим, великоіменитіє і благороднії слишателіє! А яко не іно что, токмо повість о обращенії к Христу равноапостольного князя нашого Владимира обичним дійствієм представити умислихом. Вина бяше, яко то і місту сему прилично і свойственно слишателем мнится бути: приличен дому єсть образ господина; свойственная пам’ять сином отшедшого далече отца своєго. Се же і дом Владимиров, се і Владимирова чада, крещенієм святим от него рожденная (что паче всіх ізящніє на тебі являєтся, ясневельможний пане, ктиторе і добродію наш, єму же і строєніє сего отчества Владимирового по царю от бога врученно єсть, і Владимировими ідяй равними єму побідами, равною в Росії іконом ією, лице єго, яко отческоє син, на тебі показуєш). Убо сего ізображеніє прийми от нас, яко того ж великий наслідник, вмісто привітствія. Зри себе самого в Владимирі, зри в позорі сем, аки в зерцалі, твою храбрость, твою славу, твоєй любви союз з монаршим серцем, твоє істинноє благолюбіє, твою іскренную к православной апостольской єдиной католической вірі нашой ревность і усердіє,

ДІЙСТВІЄ 1

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Ярополк

З безди подземних, з огненной вихожду геєнни
Ярополк, братним мечем, люті убієнний,
Брат князя Владимира. Ні! Глагол сей ложний.
Не Владимир мой брат єсть, но враг мой, безбожний
Братоубійця. Кая лесть! Многажди красно
ім’я будет, но своєй вещі несогласно.
Владимир — владініє мира знаменует,
а брат мой з родственною кровію воює.
Брат мой, — о горе! — і сей глагол неістовий:
враг мой, супостат лютий, жрець моєя крові.
Сіє ли знаменіє братней любві? Сіє
усердіє ко брату? О вік мой! О дніє
Лукаві! Да помрачит вас мрак нечаянний!
Но гді єсьм? О люті мні! Гді єсьм, окаянний?
Что вижду? Кієв се єсть. Горе мні! О горе!
Умерши єдиною, се уже повторе
Умерти чаю. Почто, плачевний удоле
адський, послал мя єси сімо? Сіє поле
Большую скорб і позор лютійший імієт:
увидить мя Владимир і паки убієт.
Аще же і не может меч духа убити,
обаче кая туга, кая скорб видіти
Міста сія! Зді княжий престол, зді державу
всеросійськой області і толику славу
Брат зависний содержить; аз же приях рани,
аз смерть под’ях горькую, тоєяжде страни
Отчич, дідич, наслідник. Кто от вас, о бозі,
тако владієт миром? Єдин іли мнозі
Промисл віщий імате? Такова ли ваша

правда? Братоубійці честь за казнь прияша!
А єго же убиша, смерті неповинна,
єще низвержен єсть в ров темний! О безчинна
Сонма вашего, бозі! Но как мя сила,
чия вражда на сіє місто понудила
Ізийти з бездн адових? Скорб там велика,
но горіє от огня гризет человіка
Зависть неутолима. Зді убо утробу
мою зависть снідает; зді мене ко гробу
Болізнь влечет внутрняя. Лучше би умріти
паки; тако не могу, окаянний, зріти
На цвітущую область враждебного брата.
Зді єго сокровища, зді царська палата;
Зді враг мой, на престолі сидя превисоком,
сам честен сий, протчіїх величавим оком
Презирает. Сам токмо драгий, світлий, златий;
протчії, пред ним просто не сміюще стати,
Гиблють себе смиренно; іний же, под нозі
пав, лежить і бездушен трепещет на мнозі.
Мнозі от іноземних приходять зо дари,
господем зовуть; он же окружен боляри,
Легким степенем сімо і овамо ходить
і, всіх удивляюще, бров горду возводить.
О люті мні! Люті мні! Весьма іщезаю!
Весь гину от завісті! І не ощущаю
Утроб во мні зажженних. Вещ єсть невозможна
не завидіти тому, іже брат сий ложна
Імене іскренному брату своєй часті
завидить і зависной не наситить страсті,
Аще не в братней крові меч лютий упоїть.
Коїх убо зол єму желати достоїть?
О граде тяжкий моїм очесам! О злого
жилище розбойника! Добрі такового
Князя достоїн єси, але болізнь чужда
не болить тебі, аще неправда і нужда

Місто імат у тебе. І єще повсюду
проноситься вість, не вім, ішедше откуду,
Аки би Христов закон в тебі імат бити
і з богами Владимир дерзнет брань творити.
Христе, аще ти єси цар і господь всея
твари, гді суд істинний? Гді правди твоєя
Неложноє мірило? Убійця во славі
от тебе вінчан будет і тако державі
Твоєй угождается! Сродственния крови
губитель любим тебі? О суд неістовий!
Но ви, бозі лучшиє, привратіте сімо
уми прозорливиє, виждте, что творимо
Зді будет: Владимиру брата не довлієт
убити, брань вознести на богов імієт.
Что вам мниться? Тебі же найпаче, державний
Перуне 1? Виділ єси, когда мя злославний
Убиваше мучитель, і стріл огневидних.
отнюд не пустил єси і сим всіх безбідних
Розбойников сотворил. Вижд, что імат бити:
брат мой тебе самого хощет сокрушити.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Жеривол волхв, Ярополк

Жеривол
Кто зді тако на боги хулить?

Ярополк
Стой, не бойся.

Жеривол
О люті мні!

Ярополк

Не бойся.

Жеривол

Перуне, устройся.
Поможи, Сильний боже!

Ярополк

Что тако безумен
Стал єси, Жериволе? Іли дітоумен
вік тебі возвратися? Ні ли мене віси,
Кто єсьм аз? Стой, не бойся. Кії тамо біси
смущають тя і мещуть?

Жеривол

Вім тя, о владико!
Князь Ярополк єси ти.

Ярополк

Что убо толико
Вид мой тя ужасаєт?

Жеривол

Мертва тя спишахом,
того ради, видя тя, коліблюся страхом.

Ярополк

Вім, яко на мертвецов і зріти живії
от трепета не могуть. Но позори сії
Тебі, мню, не страшні суть: ти тайними слови
каменнія от гробов откриваєш крови
І гниющія уже возбуждаєш тіла;
к тому воздушних, лісних і геєнських сила
Духов повинується тебі, а на чари

твоя сонце міниться, померкають зари.
День во тьму облачиться. І недавно в темной
сітующе геєнні, слишахом от земной
Страни глас проходящий, — пініє то бяше
тайн твоїх. Абіє все сонмище наше
Возтрепета, сам токмо цар не ужасеся
і позна глас і, єгда многоє стечеся
К нему полчище духов. "Поспішно летіте, —
рече, — Жеривол гласить, что велить, творіте",
І многих посла к тебі.

Жеривол

Всегда аз довольний
любві єго, за что єсьм сам єму невольний,
Ні свобод, в раба єму з тілом і душею
вірно себе написал кровію моєю.
Недавно он мні присла дар неоціненний,
злат сосуд, нікоєя сили ісполненний,
От него же аще что мало іспиваю,
абіє со мертвими і біси дерзаю
Сходитися. Тебе же нині устрашихся,
яко сили тоєя єще не напихся.
Прости, о владико мой! Не буди твоєму
величію противно, дам кріпость моєму
Малодушію.

Ярополк

Ність в сем моєй укоризни,
не требі гнушатися царськой даровизни.

Жеривол

О вісти сей веселой! Кого вижу, княже!
Ярополк єси, добрі познаю. Коя же
Вини к нам пришел єси от мертвих?

Ярополк

Вас ради.

Жеривол

Како?

Ярополк

В бідах вам ваших желая отради,
Не прийде ли во слух вам, что ваш умишляєт
князь на ви?

Жеривол

Что новоє? Он давно являет
Сверіпство своє: уби тебе, брата родна.

Ярополк

Жертва великих богов ність к тому свободна.

Жеривол

Что слишу?

Ярополк

Християнський закон восприяти
Умисли, от богов же всячеськи отстати
хощет.

Жеривол

Га! Га! Га! Га! Га! Істинноє слово.
Аз сам без вісти сея (повім нічто ново
і вам невідомоє), аз (глаголю вірно),
Аз первий в сем подозріх єго. Лицемірно
начат богом служити. Слиши тайну странну.
Первіє он ко богом і жерцом пространну
імі руку і, єгда жертву приношаше,

Радость, празник, торжество, веселіє наше
бі тогда; воли толсти і тучниє крави
Убиваєми бяху, і довольни страви
не боги токмо, но і жерці іміяхом
І не токмо ни мало тогда не алкахом.
Но — віруй ми, о княже! — жрець Перуна-бога
Добрі чрево ісполнил от тука премнога.
Со Перуном (віси, что імам глаголати),
Со Перуном могох мя, грішна, соравняти.
Но уже тую щедрость ізміни. О студа!
Даде вчера єдного козла, тако худа,
тако престарілого, тако безтілесна,
Тако ізнуренного, ізсохша, безчесна,
тонка, лиха, немощна, безкровна, безплотна, —
Єще ножа не приях, а смерть самохотна
постиже єго. Гнів ли уби єго божий,
Іли яко не бі в нем, кромі лихой кожи
і под кожею костей, тілесе ни мало.
Что убо мниться тебі? Коє се настало
время! Не нам се нужда твориться, но, стада
Не ядше, ізмруть бозі.

Ярополк

Єще прежде глада
побієт їх Владимир, дерзнувший пролити
Кров братнюю, дерзнет он і богов побити.

Жеривол

О лютой дерзості! Но повіжд ми подробну,
Молю, коїм образом тако неподобну
смерть под’ял єси. Аз бо ничто же вім іно,
Токмо яко брат брата умертви безчинно.

Ярополк

Відом єсть вам давній наш свар. Но се не буди.

Дивно: претикаємся часто, суще люди.
Зри же, како не равни братніє бувають
Серця. Уви, над міру себе возвишають.
Владимир, мній возрастом, долженства своєго
Ни мало не пом’яну, ни проси моєго
он, престарілой отець сущі злоби, мира.
Аз просих, но не бяше злобі єго мира.
Всемощний, но не могий явним і оружним
Видом мя побідити, побіди безмужним.
Лесть приять вміcто меча; мниться бути мирний
Во слові, во серці же ношаше яд звірний.
З моєго ж смиренія он хищнія сіти
Соплет на мя, взиває дому посітити
і утвердити завіт. Аз прост і ничтоже
Злого в толицей любві чаях, — но бо може
вірная любов бути, ні распря почиєт,
Где любові знаменія віра не імієт, —
пойдох аки ко брату. О день і час лютий!
Камо ідох, безумен? Три крати на пути
конь преткнуся, три крати вран прелеті черний,
Третій час дне три крати нарекох вечерний.
І воспящаше мя друг, даяй совіт здравий,
Но не воспященни суть божія устави.
Прийдох уже ко дверем, чая яко тіми
Вхожду в дом братний, — во мрак вічний внійдох іми,
Єгда бо праг преступих, отсюду і сюду
На мечі мя под’яша. Моїх же оттуду
всіх воєв воспятиша; єдин со двоїми
Всує брахся, весь люті на мечах носимий,
яко медвідь, єму же в перси ловець сильний
Рожен вонзет, мещется всує і бездільний
гнів ярить, і єлико бореться кріпчає,
Толико в онь желізо входить глубочає;
сице аз, бідний, брахся, посліди же тамо

Падох і валяяся сімо і овамо
в крові моєй, сугубим путем пустих душу.

Жеривол

Не могу се слишати, но отмстити мушу!
О бозі, помозіте! Аще мої пісні
Сильні суть і могуть что, да пройдуть в безвісні
міста, в дебрі, в пещери, в ріки, в бездни, в гроби,
В глубокія великой матері утроби.
Подвигну мертвих, адських, воздушних і водних
Соберу духов, к тому звірей многородних
созову купно, прийдуть змії страховидні,
Гади, смоки, полози, скорпії, єхидни;
совлеку сонце з неба, помрачу світила,
День в нощ претворю: яві будет моя сила.

ДІЙСТВІЄ 2

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Курояд жрець

Слишіте празнична рога!
День прийде Перуна-бога,
День шумний, бурний, ужасний,
празник громний, велегласний.
Слишіте, рустії люди!
Доми, орудія, труди,
Торги, купля оставіте,
спішно на празник ідіте!
Воли, крови ізбирайте,
толстії жертви давайте!
Он єсть бог молнієлучний,
любить м’яса зіло тучні.
Слишіте празнична рога!
День прийде Перуна-бога,

День шумний, бурний, ужасний,
празник громний, велегласний.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Піар з Куроядом

Піар

Курояде, престани, престани, престани!

Курояд

Что тако, о Піаре?

Піар

Всує нині страни
Оглашаєш, не будет, не будет днесь жрома
жертва; не движи людей.

Курояд

Невіже! Єсть грома
Празник.

Піар

Чесний Жеривол не готов єсть,

Курояд

Како
Жеривол не готов єсть?

Піар

Не готов єсть всяко.

Курояд

Ко чему єсть не готов?

Піар

Не готов єсть жерти.

Курояд

Дадіте ми, о бозі, да аз тако терти
Возмогу кури моя, яко он всеціло
трет воли безмірния! І на сіє діло
Что єсть нужно, молю тя, повіжд.

Піар

Ність удобна
времені, яко вижу.

Курояд

Річ се неподобна.
Жерти єму ність время? Прелщаєшся, друже,
і віруєш; аз же ні, но чаю, что уже
Он би хотіл, даби бил празник непрестанний"
Дивну вещ реку: видіх, когда напитанний
Многими он жертвами лежаше во хладі,
а чрево єго бяше превеликой кладі
Подобноє; обаче в ситості толикой
знаменіє бі глада і алчби великой:
Скрежеташе зубами, на мнозі без міри
движи уста і гортань. І достойно віри
Слово твоє, Піаре: "Время не імієт".
І во сні жрет Жеривол.

Піар

Се не розумієт
Любимий мой Курояд Піарева слова!
Ріх "не імат времені", видя, не готова
Єго бити.

Курояд

Мню, зубов не ізостри іли
не іспразни стомаха.

Піар

Ругаєшся; ні ли
Во гріх не вміняєши дерзок сміх творити
з мужа толь велебного! Что ж імієт бити,
Увіси потом.

Курояд

Почто празника не творить?

Піар

Нині сіє довлієт.

Курояд

То он нас поморить
Гладом,

Піар

Нужда терпіти.

Курояд

Но молю тя, кая
нужда се необична?

Піар

Аз, дрова збирая
На жертву, ходя нині сквозі ліс пустинний,
і се біжаше скорий, простовлас, безчинний
Жеривол і, от землі вихром подносимий,
не позна мя при путі, но неудержимий
Біг творя, пущаше вопль в дебрі необичний,

от всіх же стран пустині страшні і различні
Отповідаху гласи, і свисти, і кихти.

Курояд
Скорб нікую імієт.

Піар
Сего ради ріх ти,
Яко ність готов жерти.

Курояд
Убо потерпімо,
что се будет. Но се он, се он біжить сімо!

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ
Жеривол, Курояд, Піар

Жеривол
Скорб велія! Люті мні! Скорб, братіє, зільна!

Курояд
Что ти єсть, Жериволе? Престани! Бездільна
Толикая печаль єсть. Аще і что злоє
случиться ти, сотворше совіт, можем тоє
Ісправити і в добрий случай премінити.

Піар
Скажи, да совітуєм.

Жеривол
Ничтоже совіти
Успіють, аще сами не потщаться бозі.
Не вісте ли, о друзі, яко зіло мнозі.

Супостати на богов і на нас возсташа?
Воводять Христов закон.

Піар

Убо, чесность ваша,
Призови силу богов: твоїх они пініій
слухати навикоша, ниже повеліній
Преступають.

Жеривол

Нині біх в дебрех непроходних
і созвах безчисленних, лютих, страхородних
Сонм духов неізчетний. Єгда же познаша
нужду мою, скоро всі равним совіщаша
Гласом, яко не требі вести всего полка.
"Ми, — рекше, — увидіхом от слов Ярополка,
Яко князь ваш Владимир, іже скорб толику
наводить, страсть імієт зільну і велику
Ко похоті тілесной і ко мирской власті.
Того ради цариков, іже тіми страсті
Владіють, звати треба. Тріє суть: біс мира,
біс плоті, біс противства божія. Тим віра,
Нам неблагоприятна, коліблется всюди.
Но тії где-сь странствують. Убо наші труди
Будуть в том, да поіщем і пришлем їх скоро".
Се рекше, полетіша поспішно і споро.
Тих на помощ аз чаю.

Курояд

Люті! Что се странно?

Жеривол

Что ти єсть, Курояде?

Курояд

Бозі нечаянно
Возтрепеташа.

Піар

Ність то разві примрак нікий
і мечтаніє ти бисть.

Курояд

О позор великий!
Смотри ж сам.

Жеривол

Знаменіє сіє єсть ужасно!

Піар

Зови сих, Жериволе! Труби велегласної

Піснь Жеривола

Аде, на помощ возстани,
спішно двигни твоя брани,
двигни сили, двигни власти,
твоя імат честь упасти.
Вітре пернатий, воскорі
преносяй корабль по морі,
помощной нам адской силі
подаждь воскоріє крилі.
Летіте, дусі, летіте
нам на помощ, не медліте!
Ізостріте гніва жало:
люто время нам настало.

ЯВЛЕНІЄ ЧЕТВЕРТОЄ

Біс мира, Жеривол

Біс мира

Что се тако нужноє і кая потреба
тако скорой помощі, Жериволе?

Жеривол

З неба
О господіє мої, послаша вас бозі.
Не вісте ли, в Кієві что твориться? Мнозі
Лжемудрці, лжепророки, хульники возсташа:
пасти імат закон ваш, пасти віра наша.

Біс мира

Кто таких злих навітов вина?

Жеривол

Князь вельможний.

Біс мира

Не бойтеся, дерзайте! Ні ли он, безбожний,
Приймет моїх совітов, аз отмщу сторично.
Обаче не мню тако: князю ли прилично
Да свою розп’ятому і нищему вию
Христу приклонить? Люті! Аз недоумію
Об’яти се мислію, ниже помисл умний
может сіє сказати. І аще безумний
Сотворить тако, аще от греков прельстися,
вісте ли ви, кому он в сем уподобиться?
Константину 2 оному, іже риболова
Петра, всіх худійшого, і з ним неістова
Шатерей ділателя Павла, во сні п’яний
узрів, тако восприять совіт їх поганий,
Аки би був болярский, і себе в неславу
толикую воверже, яко злату главу.
Не усрамися старцю Сильвестру худому
преклонити смиренно. Всі царського дому

Возсміяшася тогда; ми же наєдині
на мнозі плакахомся і даже донині
Плачем, толику єго погибель помняще.
О Христе! Аще прельстиш і сего і аще
Поймеши Владимира, буди (яко лживий
твердить о тебі народ), буди бог правдивий!
Аз же да не буду цар, да не буду чесний,
да не буду всесильний. Калугеров лестний
Вождь, о мой Жериволе, язик да устроїть
і да много глаголет; мні же надостоїть
Словом прельщати, ділом хощу показати
что могу.

Жеривол

Равно тебі благодарствовати
Не можем ми, о царю! Твоя будет слава,
але твоя сих лестцов побідить держава.

Біс хули

Не менш о сем потщуся і аз, Мире златий!
Зріте же, аще любить істинну розп’ятий.
Яко сам злодій бяше (не бо среді двою
злодію розп’ят би був), тако зо собою
І полки злодійськія вести зіло любить.
Кому се ність ізвісно? Сам он гласно трубить
В своєм євангелії. "Не прийдох призвати
праведников, — глаголет, — но грішних взискати".
Тожде ділом являєт. Донелі державний
Владимир ім’я іміл доброє і славний
Мужеством бі, і Христу он мняшеся бити
непотребен. Но єгда сродную пролити
Дерзну кров і княжеський сан сотвори мерзкий, —
сотвори себе Христу любима, да дерзкий
Будет оттоль розбойник: убо богов сила
ненавидить всячеськи толь скверного діла,

Но недолго гріх ходить вольний і безказний,
во слід злодіянія пойдет неприязний
Гнів мой: вложу в мисль єму христоненависні
помисли, на язик же наведу безвісні
Хули. Мняшеся тебі, о тектонов сину,
яко Владимир будет равен Константану, —
Будет противу тебе Іуліян вторий.

ЯВЛЕНІЄ ПЯТОЄ

Біс тіла і Жеривол

Біс тіла

Простіте, аще мало закосних; аз скорий
Всегда на сицевую помощ, днесь єя же
іщеши, Жериволе!

Жеривол

Ні, о любві княже,
Не на мя пущай стріли; вім, яко твоєго
лука язви сладкі суть, но тіла моєго
Всі уди, всі утроби твоїх ран суть полни.
Язви князя нашего.

Біс тіла

Но он весь єсть больний
От стріл моїх: триста стріл, ядом напоєнних,
внурих єму во серце, триста жен сочтенних
Біситься любовію.

Жеривол

Но вся отринути
хощет уже.

Біс тіла

Кто тако жестокий і лютий
Любов єму от’ємлет?

Жеривол

Єдин, убо віси,
єдин безчеловічний всесладкія біси
Христос от душ ізгонить і всім єсть противний.

Біс тіла

Не скорбіть. Покажу вам образ зіло дивний
Християнськой чистоти. Яко к вам позванний,
не скор прийдох; не вісте, чим бих удержанний.
В далекой страні, Христа держащей устави,
двоє суть княженія особной держави.
Двоїм їх князем любов ко єдиной діві
вліях в серце; недолго убо в тайном гніві
Прибиша зо собою, скоро ярость звірну
откривше, лютую брань і силу безмірну
Двигнута і єдиной жени ради тако
кров людей безчисленних проливають, яко
Троянськая іногда брань 3 долго ліяше,
когда греком Єлена похищенна бяше.
Тако мя побіждають християне!

Жеривол

Убо
со Владимиром тебі братися сугубо
Удобнійша брань будет: понеже бо зіло,
яко повіствуєш, єдной жени тіло
Двох мужей побіждает; колми паче триста
зв’язати єдиного могуть і од міста
Двигнутися не дадуть, аще приложиши
о том попеченія.

Біс тіла

Всує ся трудиши,
Жериволе! Наша в том печаль, наші труди.
Ти отселі, молим тя, безпечален буди.

Жеривол

Братія, радуймося: єще не уможет
Христос торжествовати, ні єму поможет
Многорічіє жерцов єго.

Піар

Нам прилично
єще пред побідою піти краснолично.

Курояд

Прилично воістину.

Жеривол

Устройтеся спішно,
спішно до скаканія, аз же вам утішно
Явлю зде знаменіє: понеже імами
сладкіє піти пісні, бозі же зо нами
Будуть скакати, токмо первіє їм мушу
пришептати і дати коємуждо душу.

Ідоли зо жерцями, поющими піснь, скачуть.

ДІЙСТВІЄ 3

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Владимир, Борис, Гліб

Владимир

Борисе, чадо моє!

Борис

Что, отче, велиши?

Владимир

Виділ еси от греков посла? Что ти мниши
О єго віщанії?

Борис

Закон свой прияти
совітує́т, но требі болі́є слишати
О том, да вся ізвісна будуть.

Гліб

Аще вольно
что мниться мні сказати, о отче?

Владимир

Довольно
Глаголи, чадо Глібе!

Гліб

Аз отнюд не знаю
в чем стоїть закон Христов; обаче не чаю,
Даби не любве ради посла сицевого
послал цар візантійський. Аще бо би злого
Був он ухищренія, з лукавим навітом,
не то би своїм тебі представлял совітом,
Что самим їм свято єсть, велико і чесно.
Но єгда что сам любить, то давать не лестно
Мниться дарованіє. К тому кой зде бити
может подзор лукавства? Єгда-бо змісити
Кров їх з нами хощеши, чаю, видять ясно,
яко мир їм даєши, ниже что ужасно
Іли враждебно от нас себі ожидають.

Враги не сим образом кров свою змішають.
Убо молю, не спішно і не без ответа
отслиши філософа, но єго совіта
Не возгнушався, вели єму, да подробну
закон Христов із’яснить і віри удобну
Покажет віру свою.

Владимир

Аки би єдино
серце імами, Глібе! Аз ничтоже іно
Помишляю; прочеє віруйте ми, чада:
мнозі к нам прихождаху з Візантії-града
Царськії посланници, обаче єднако
іміх серце, ниже что внутр іміх. Інако
От сего сотворися: єдва-бо он слово
прорече ми і Христа пом’яну, что-с ново
Не вім і дивну в серці ощутих ізміну
і, что всіх єсть дивніє, аки не єдину
Річ слишах, двоїх ніких устен слово бяше.
Філософ убо, стоя, своя глаголаше.
В мислі же моєй нікто тайним си язиком
(отселі, мню, не слишан бисть он человіком)
Повість філософову кріпкими ізвіти
утверждаше. Моя же утроба горіти
Мняшеся, і страх нікий пронзе мя; оттолі
не вім, како ко моей приліпися волі
Ім’я християнськоє, наші же мні мертви
бозіє мняться бути і мерзкі їх жертви.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Вісник, Владимир, Жеривол

Вісник

Жеривол входа просить, княже!

Владимир

Невозбранно.
Повіми єму о сем слово нечаянно.

Жеривол

Іменем богов наших многих літ желаю,
княже, державі твоєй.

Владимир

Что нового чаю
Слишати, Жериволе?

Жеривол

Вельможний владико!
Желал би лучшую вість носити. Велико
І страшно знаменіє бозі нам дадоша:
зіло розболішася.

Владимир

Но не у помроша?

Жеривол

Не буди то, господи!

Владимир

Се убо не тако
страшно, яко рекл єси.

Жеривол

Умирати всяко
Бозі не могуть, їх бо вредити ничтоже —
ні огнь, ні меч, ні вода, ні земля — не може.

Владимир

Не вім сего.

Жеривол

Єсть єдин вред смертний: от глада
умирають іногда, того ради стада
Тучніі їм на жертву обикоша слати
боголюбці, от них же первого тя знати
Должни єсьми, о княже!

Владимир

Но рци, в чем болiють
бозі твої.

Жеривол

Первіє твої суть. Іміють
Сокрушенні нікіє кійждо своя уди.
Милостив убо буди їм, молю тя, буди
Милосерд.

Владимир

Что же творим? Послухай моєго
совіта, Жериволе! Інного коєго
Большого взищім бога.

Жеривол

Бути се не может.
О княже, како єдин толиким поможет
Народом твоїм?

Владимир

Ні ли єдин аз владію
всім народом? Что се єсть, аз недоумію
Сказати.

Жеривол

Ність се дивно, ність ни мало чудно.
Ти больш смисла імаши, їм же тако трудно
Мудрствовати. Ти, єгда ізийдеш от тіла
(не лгу, ні ласкательно глаголю), до зіла
Превознесен будеши і над всіх немало
богов болій: мал тебі Позвізд 4, мал Купало 5,
Мал Мошко 6, мал Коляда 7, мал Волос 8; сравненний
з тобою і сам Перун будет умаленний.

Владимир

Аз толик сий, обаче от меча боюся
смерті. Богов же како (что се єсть дивлюся),
Богов како не может тоєжде вредити?

Жеривол

Ріх, яко кромі глада не могуть умріти.

Владимир

Вім убо, Жериволе, како тя сотворим
безпечальна, да гладом больних сих поморим.

Жеривол

Что слишу? Аз погибох. О княже всезлатий,
вседрагий, вселюбимий, всемощний, багатий!
Престани сих помислов! Буди милосердний!
Виждь слези, виждь трепет мой, виждь плач мой усердний.
О княже! О господи! О владико! Кую
злобу богов видиши, яко сицевую
Ярость на них воздвиже?

Владимир

Аз от любви сіє,
не от яростї творю, да бозі благіє

В болізни не мучаться. К тому, что пользують
больні? На что потребні суть?

Жеривол
Ясти требують.

Владимир
Жериволе, вижу тя великого бити
боголюбца; но сіє нужно отложити
На інно время. Нині послушай моєя
потреби. Дойде ли вість чесності твоєя
О прибувшем к нам послі царьком?

Жеривол
Слишах, княже.

Владимир
Мню убо, яко віси і вину, єя же
Приход єго єсть?.

Жеривол
Не вім, но боюся зіло
прихода єго сімо: імат бути діло
Ратно, немирноє.

Владимир
Ні єще завіщанний
мир зо нами кріпчає хощет сей посланний
Утвердити: совіт же даєт в кріпость мира,
да і от нас Христова воспрійметься віра.

Жеривол
О княже! Что се слишу? Се мир? Се брань зільна,

яковой от літ древних Росія всесильна
Єще не іміяше.

Владимир
Не нанесет брани
цар, аще і не приймем віри їх. Престани
Всує скорбіти. Твой же кой совіт єсть? Како
на се їм отвіщаєш?

Жеривол
Не хощем вас всяко
Послушати, ні ваша прияти совіти.
Ми больш богов імієм.

Владимир
Но на їх ізвіти,
Іми же нас приводять, что рещи імами?

Жеривол
Вім, что се єсть: прітися словом хощут з нами.
Аще тако добрі єсть; всує уповаша,
яко ність ум в Росії, яко область ваша
Мудрецов не імієт. Да урозуміють
невіжу Жеривола.

Владимир
Скоро зде іміють
Бути, аз бо їх просих. Ти же удалися
мало; їм же, пришедшим, паки возвратися.
Дерзок єсть, но не чаю, не препрін от слова
мудрець наш аще будет.

Гліб
Обично такова

Дерзость величавая в ділі не бувает
многомощна і себе суєтну являєт.

Борис

Посел, яко же слишах, вельми єсть славимий
во Греції філософ, і между своїми
Єдва єму, глаголють, обрітеся равен.
Іскусен в ученії, красномовством славен;
К тому же і страннії ізучи язики,
умієт і наш руський. Муж же сій толикий
Не кичиться, глаголють, но кроток єсть в нраві.

Владимир

Вірно слово: бесіда єго творить яві,
Яко славноє єго ім’я не єсть тощно,
з бесіди бо, каков кто внутр єсть, знати мощно,

Вісник

З грєческой землі посел паки входа просить.

Владимир

Да прийдет зді, іже нам добру вість приносить.

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ

Філософ, Владимир, Жеривол

Філософ

Первий мой приход, княже, велінний ми бяше
царем моїм, нині же величество ваше
Прийти веліл ми єси. Аз яко моего
царя і величества, такожде твоєго
Творити волю готов: оному повинно,
тебі любовно должен, обоїм всечинно.

Владимир

Сіє ти усердіє і любов толика
велить ми потщатися, да цар і владика
Твой мене не побідить ниже да превзийдет
в любві своєй ко тебі. Но да больший прийдет
Сей долг на мя любовний; молю тя, не буди
тяжек (аще хощеши, да не всує труди
Пути твоєго пойдуть), скажи нам подробну
глави ваших уставов; сотвори удобну
Увіренію бути віру нам Христову
да увіми, какову взяти і какову
Отвергти подобаєт.

Філософ

Во всякой потребі
должен тебі єсьм, в сей же найпаче єсть требі
Да служу неліносно; на діло бо сіє
не токмо мя цар посла, но і приліжніє
Сам бог завіщаваєт.

Жеривол

Что ми велить ваше
величество? Се прийдох.

Владимир

Давно ми мисль бяше
Призвати чесность твою; угодна обаче
не бі времені, нині єсть. Тебі найпаче
Достоїть се відати, кія ми совіти
преподаєт цар римський: закон ізмінити
Совітуєт, ти же нам закону начало.

Жеривол

Непотребна ізміна, ідіже ни мало
Зла не обрітаєтся. В нашем же уставі

кій порок єсть? Разві то відомо державі
Твоєй буди? Большіє жертви приносити
богом должно єсть; зри-бо, что нам сотворити
За нелюбов прещають. В сію нош, до ложа
приступи ко мні нікто худ, сух, кость і кожа
Єдина; аз не познах, Купало же бяше.
І, скорбей, возрів на мя, рече: "Чесо
Беззаконіє растет, малить же ся зіло
боголюбство? Видиши, Жериволе, тіло
Моє коє єсть? Гді суть многотучні жертви?
Мните ли, яко бозі сильнії суть мертві?
І не требують ясти? І тебе самого
козлоядом назвати требі. Такового
Зла не терпим прочеє! Не даєте ясти!
Ми убо вас жаждею сотворим пропасти.
Ізсушим Дніпр іли біг єго воспять пустим,
но і самий по малі род скупий опустим".
Се рек, мняшеся на Дніпр скоро отходити,
аз же остах трепетен. Что убо творити
Імами і коєй нам требі єсть ізміни?
Отсюду познай, княже!

Філософ

Соннія то сіни
Бяху і позорище трезвим не ужасно.
Слиши, что не от нощна примрака, но ясно
Пред всіми ти глаголю: не токмо вод річних
не ізсушать вам бозі, но, аще от вічних
Обителей бог призрить милостивно на ви,
в воді той богов ваших сокрушаться глави.

Жеривол

Да на твою-то прежде обратиться, мерзкий
хулниче, клеветниче!

Владимир

Что ти тако дерзкий,
Жериволе? Посел єсть і откуду, віси,
і до кого прислан єсть. Іли в слові ніси
Іскусен? Словом чинним, не сваром преприся.

Жеривол

Аще тако велиши, княже, добрі случися
Час мні сей. Но что імам глаголати з вами?
Єдин вам токмо єсть бог?

Філософ

Єдного імами.

Жеривол

Слишах тако. Се же что? І како он нужди
всіх человік понесет? Како єму чужди
Скорби во сердце ввійдуть? К тому аще бозі
вам кромі єдиного не суть, почто мнозі
Жерці во вас? Єдин ли всім тим довольствует
вол на жертву? Что се єсть? Сам же что готует
Ясти себі бог? Рци ми. Веліл єси, княже,
словом препиратися; аз нікоєяже
Не вижу в нем мудрості: молчить, не віщает.

Філософ

Таков слову твоєму ответ подобает.

Жеривол

Таков і аз вім, ібо аще достизати
висоти моїх словес не можеш, молчати
Нужда ти єсть. Но рци ми, коєй найбольш сласти
в яденії бог іщет? Что найпаче ясти
Любить он? Рци, молю тя.

Філософ

Аще би не тако
земен був, могл би єси знати, яко
Дух сокрушенний — богу жертва єсть любима.

Жеривол

Ха, ха, ха, ха! Слишіте! Слишіте славима
Бога християнського! Убо ниже пієт;
жаждний, гладний і бідний — дух єму довлієт,
Парею сит.

Всі жерці сміються.

Філософ

О, сміх ваш достоїн слез многих.

Жеривол

Ми же богов імами не тако убогих:
Упиваються медом; гусей, курей страви
тучать їх, а найпаче тучнійшіє крави
І воли пожирають. Єще ти немногу
вещ реку: коє лице свойственно єсть богу,
Красноє ли білоє? Кий шар їм приємний?

Філософ

Вім, кий вид богов ваших — черні суть і темні.

Жеривол

Ваш же каков?

Філософ

Не віми, єсть-бо невидимий.

Жеривол

Слишіте, что нам сказа? Се ли он хвалимий
Філософ? Чуждих богов вість, не вість своєго!
Не вість, в кого вірует. Княже, виждь коєго
Учителя імаши.

Владимир

Престани! Стижуся
красномовства твоєго.

Жеривол

Владико, чуждуся
Твоєму величеству. Віруй ми, нігде же
тишайшія бесіди не суть, но понеже
Кратким словом істину хранити ність вольно,
ділом смирю хульника, а смирю довольно,

ЯВЛЕНІЄ ЧЕТВЕРТОЄ

Філософ, Владимир, Борис, Гліб

Філософ

Не буди величеству твоєму в досаду, —
се ли в вас мудреці суть? Аз овчему стаду,
Не дал би сицевого вождя.

Владимир

Сіє возписати
не требі єсть закону, ниже поридати
Державу нашу: род наш жесток, і безсловний,
і письмен ненавидяй — сему єсть виновний.
Но не во всем Жеривол глагола безумні:
како єсть бог невидим, не вім аз.

Філософ

Розумні

Отсюду начал єси. Аще бо видимий
був би бог человіком, не був би множимий
Собор многобожія, но ниже би вірі
возмогло тогда бути місто во всем мирі.
Віра єсть віровати во вещ таїнственну,
ниже єсть неприлично бути сокровенну
От очес смертних богу. Сонце, ходяй горі,
обаче дерзких очес не терпить: воскорі
Отвращаєт зіницу. І ви, земні суще
і тожде со іними єстество імуще,
Честі ради не всім вас хощете являти,
многим на престол царський невольно взирати.
К тому бог дух єсть, ниже вещество імієт,
і тако до зрінія єго не довлієт
Око плотськоє. Се же яві єсть отсюду,
яко і душі нашей не можем отнюду
Видіти, какова єсть.

Владимир

Како убо віми,
яко бог єсть, понеже нам єсть невидимий?

Філософ

Сей розум от єстества імієт начало.
Древнії бо елліни, не суще ни мало
От бога ізученні, сіє іміяху
познаніє. Єгда бо весь мир розсуждаху,
Видяще в нем толь многу твар і толь различно
зданіє і всім вещем данноє прилично
Свойство і согласіє, яко і в толиком
множестві не ратують на ся, но в великом
Мирі стоять і в єдин конець наміряють,
ниже когда данний їм чин свой {зміняють.

Свой путь імуть світила, свой брег знають води,
своє время відаєт земля, із ней плоди
Ісходять, кийждо от них во время подобно.
То зряще, філософи ріша: "Неудобно
Бути сим без начала і потребной власті.
Но нікто созда сія і держай упасти
Не даєт і премудрим смотренієм строїть:
убо того і богом нарещи достоїть".
Тако всі мудрствоваху.

Владимир

Добрі се. Но кая
нужда єсть, да многія твари розсуждая,
Познаїм токмо бути єдиного бога?
Многих бо создателей твар требуєт многа.

Філософ

Ні, княже! Не может-бо что началом бути,
аще не єсть єдино: началу іміти
Первенство подобаєт. Убо аще мнозі
суть во вас; всі ли тіє первіє суть бозі?
Аще ні, єдин убо; аще же всі, како
в многом числі ність вторий, ні третій? І тако
Всім вину подобаєт іміти єдину.

Владимир

Но откуду вісно єсть, яко єще інну
Жизнь глаголете бути і вік іний, новий
сему преставшу?

Філософ

Сіє ізвіщенно слови
Пророков нам єсть; ниже віру невозможно
от’яти, ібо о них многажди неложно
Собитіє познахом. Но і сіє вісно

бисть древним любомудрецем. Платон 9 бо ізвісно
Творить в єдной бесіді, яко душа наша.
єсть безсмертна, і єго розум всі прияша;
Єдин токмо Епікур 10 не хощет прияти.
Єще же і отсюду тожде само знати
Мощно єсть. Бог, всякоя вещі сій начало,
імат всі совершенства, от них же ни мало
Видим в различной тварі. Аще убо цвіти
красния зрим, должно єсть тожде розуміти
І о бозі, яко єсть всей красоти полний.
Видим світила, убо світа єсть довольний
Історник бог. Чудимся величеству мира:
велик убо і бог єсть, і ність єму міра
Равна в тварі словесной. Знаєм всемогуща,
видяще кріпость мужей; знаєм всеімуша,
Зряще на власть царськую; мудра бути знаєм
от мудрості созданной. Сице устрояєм
Правди єго ізвіти; сіє же єдино
довольно показує, яко імать інно
Житіє бути кромі временного, єже
во различних случаях преходить. Понеже
Не равна діла йині творять человіці:
ін добронравен, ін єсть лукав; в сем же віці
Не всі по ділом своїм мзду і казнь приємлють;
многожди добрі страждуть, лукаві же вземлють
Честі превисокия, убо не вінчает
на землі бог праведних, ні злих осуждает.
Како убо сам прав єсть, аще зді кончати
всю нашу жизнь імами, ні іной чаяти?
Обаче не тако єсть: бог, правди хранитель,
ін вік нам уготова, в нем же і отмститель
Злим будет, а праведним воздасть мзду сторичну;
сим радость безконечну, оним же казнь вічну,

Владимир

Прежде твоєй бесіди сим образом тоє
порозумівах всегда: єгда бо что злоє
Аще і втай сотворих, совість мя мучаше.
Розмишлях, что боюся: все житіє наше
Зді кончаєтся, мні же кто зді может бути
судія? Но так внутрней скорбі утолити
Не могох. Скажи єще: како о сем мирі,
како о человіці, како о сей вірі
Христовой мудрствуєте?

Філософ

Прежде всего віка
бог, сий доволен в себі, созда человіка
Во времені, от своєй благості, єдиной,
не да зді живет присно, но ко лучшей інной
Жизні да свой путь творить. Мир же сей всеродний
дал єму в напутіє, даби путь угодний
Іміл, і того ради лице понуренно
іним даде животним, нам же возвишенно,
Да ідіже отчество, тамо ум возводим.
Сего і от еллінськой мудрості доходим.
Но человік, своєя не розумів честі,
ні познав благодати, сведен же от лесті;
Скотом, от них же лицем разнствует, тім страсно
серцем уподобися. І мню, яко ясно
Віси, яже о падшем Адамі обично
повіствує: тебе-бо со всяким различно
Общество єсть народом, і со християни
бесідуєши часто. І оттуду на ни.
Аки от істочника, вся нужди і скорби
істекоша, болізні, распрі, брані, борби,
Глади і губительства; сама смерть тогожде
корене і, что смерті лютійше єсть, тожде
На розум наш наведе облак нікий темний,

ім же був осліпленний человік, весь земний
Сотворися; горі же мало кто возводить
серце, і сим ідолом честь скверную родить.
Сим себе весь мир тако обезумил бяше,
яко кромі іудей весь род почиташе
Мертво діло рук своїх. Но смотри, коликий
бог наш єсть во милості; не терпить вовіки
Мир тако погибати, хощет возвигнути
лежащих от падежа, не відущих пути
Ісправити, пліненних з ада свободити,
єще же да і правді удовлетворити
Божієй за преступство человік возможет.
Но понеже ні ангел, ні человік может
Ізвести сія в діло, созданну бо силу
превосходить, сам к тому (дивная вещ!) ділу
Знійде. І зри, коль мудрі! Сам плоть человічу
воспріять на ся, прошед утробу дівичу,
І бисть бог і человік, єдинім связуєм
лицем в двою єстеству. Того іменуєм
Христа; той-бо пострада і утоли за ни
гнів божий, той смертію своєю от страни
Адськоя возведе нас, той научи, како
о бозі да мудрствуєм. І сказа нам, яко
Єдин єсть бог істинний, но лице тройственно —
отець, син і дух святий; отцю єсть свойственно
Рождати от нідр сина, духа ізводити,
онім же от єдина отця ісходити.
Син убо плоть ізволи нашу возприяти
от діви, в той пострада, на кресті розп’ятий,
Умре і погребен бисть, воскресе і явно
многим сіє сотвори, потом же, преславно
Возшед на небо, сіде одесную бога.
Суть же і інна, яже даде нам премнога;
Но не всім вся годствує повідати. Когда
облечешся во Христа крещенієм, тогда

І інная увіси. Нині єще сіє
увідай і у пам’ять паче всіх сильніє
Водрузи: ми віруєм ізвісно і ясно,
яко будет день судний, страшно і ужасно
Время, день стенанія, день туги, день гніва
божія, вон же люта і неувітлива
Месть погубить грішников, блази же вінчанни
будуть во славі. Прежде убо нечаянний
Глас труби пройдет землю, той мертвих возбудить
(дивна вещ воістину!) і на суд понудить
В єдино собратися; во огнь облеченний
судія сядет, зді же і полк безчисленний
Огненних слуг предстанет. Да і всім же вірний
свидитель — совість своя вся-бо наша знаєт
Тайная: той судія і серця пронзаєт.
Розлучить убо благих і злих на дві части:
Тих в радость воведет, а їм же мира сласти
препяша путь спасенний пошлет во огнь вічний.
Вічний огнь! Се страшно єсть. Кто безчеловічний
тако будет, єго же не устрашить сія!
Княже, добрі о себі розсмотри. Виждь, кія
совіти даю тебі. Первіє вся мира
Состави розверзуться, неже наша віра
ізміну приймет: сію нам предвозвістиша
Пророци неложнії, в піснех предгласиша
і древнія сівілли 11, еллінськіє діви,
Но вземшії от бога розум прозорливий.
Сію царіє, сію прияша всеціло
Премудрії людіє, і многія зіло
чудеса утвердиша, і мнозі за сію
Кров свою ізлияти, под меч нести вию,
нищету, ізгнаніє, темниці, окови
І вся нужди терпіти биваху готови.
Багатства, слава і чин княжеський великий
Минуть скоро і стати не могуть вовіки,

яко же і прочіїх минуша; но яже
Аз глаголю не імуть конця никогда же.

Владимир

Дар, єго же нам посла цар ваш, честен бяше;
Но безцінний єсть бісер, єго же ми ваше
благородіє нині дарує́т. Той убо
Должна мя в любові моєй творить, да сугубо
вірну приязнь утвержду, аки ко моєму
Брату; но за премудра словеса твоєму
благородію в том мя должна знаю бути,
Да буду тя отселі во отця іміти:
цареві-бо дар за дар отслати довлієм,
За твой дар равно дати ничтоже імієм.

ДІЙСТВІЄ 4

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Владимир, Борис, Гліб

Владимир

Імате ли нікоє сумнініє, чада,
во слові філософа?

Борис

Мні єще отрада
Великая на серці; єгда-бо он слово
простираше, мниться мні, яко вино ново
Вливаше ми во серце.

Владимир

І аз таковую
радость іміх, но нині інну во мні чую
Ізміну: сон мя нікий устраши до зіла.

Нікиїм черним мужем ізведен от тіла
Мняхся бути і водим сквозі дебр пустинну,
потом ввержен в дол темний, потом же ко іну
Місту, світлу і злачну, но не вім, коєго
страха полну, приведен, — доселі моєгв
Покоїти не могу серця. К тому громи
зільнія слишах, потом весь от огня жгомий
Люті бих; отвсюду же пси лаяху мнозі.
Боюся, да не гнів свой поощряють бозі.

Гліб

Істинна єсть, яко гнів поощряють біси,
но суєтний їх меч той. Віми, яко ніси
Сам устрашен. Нашего серця іспитати
хощеши, отче! Ми же тебі подражати
Во всем приобикшії, ни мало в сем ділі
не разнствуєм от тебе; бісовськой же силі
Весьма поругаємся: во сні страх наводять.
Почто, аще сильні суть, яві не ісходять
На брань? Аки татіє, покровенни тьмою,
дерзають на спящого і сінь со собою
Ведуть на помощ. Лютий полк суть і ужасний,
лаяху же, яко пси, добрі; ібо гласний
Крик імуть, но ничтоже криком успівають,
не ложни в том, яко в пси себе притворяють.
Ми, отче, велінія от твоєй держави
ожидаєм; аз сею рукою їм глави
Покрушу, аки скудель.

Борис

І о мні не іно
імі розумініє, отче! Непремінно
Согласіє наше єсть; ниже кров сродственна
тако нас вяжет, яко віра божественна.

Владимир

Радуюся, о чада, яко ко благому
преклонні єсьте зіло; обаче влекому
Волю ко желанному не всегда пользует
свободно простирати, но да совітує
Первіє трезвий розум на мнозі, і тогда
безбідно пойдет воля: она бо іногда,
Мняще бути вещ добру, ізбираєт злую.
Отидіте на время. Аз зді совітую
Наєдині зо мною. З воску імуть діти
серце, скоро їх на вся преклониш совіти.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Владимир, помисли гордиє

Владимир

помишленієм гордим
Коль многі совіти суть, їх же лице красно
мниться бути, но єгда розсмотриш опасно,
Інако являються. Первоє се яві:
породиться от сего укоризна славі
Нашей. Не повергу ли гречеським под нозі
царем вінця моего? І їх же на мнозі
Усмирих побідами, тим сам подчиненний
буду? Не оружієм, єдним побіжденний
Словом філософовим! Інако же носить
обичай: да закону побіжденний просить
От побідника, сей же тому да владієт.
К тому мир знаєт, яко сили ми довлієт,
Да з римським царем сяду купно же і равно,
не тако, аще єго ученик єсьм. Явно
Се всім укореніє. Но уже і время
мину ученичества; єгда мал бих, бремя
Сіє на мні не бяше, — нині, на престолі
княжем сидяй, поддам мя учительской волі?

Доселі бих невіжа, і невіжи бяху
князі праотці мої; всі бо почитаху
Сих богов несумінно. "Убо от безумних
порожден єсть Владимир?" — Кто от многоумних
Боляр не повість тако? І не токмо сіє
рекуть, но (что ми серце уязвить лютіє)
Рекуть, яко не ради віри приях віру,
но страха ради, хотя й завіщану миру
Кріпость дати, аки би страшна мні зо греки
брань була. Но что сія возмогуть вопреки
Оглашенной істині? Что сего порока
множає аз боюся, неже цар? Висока
Вельми і єго слава. Но нам совітуя,
креститися не рече, да не аз, дряхлуя,
Творити се являюся. Аще же і тоє,
єже аз мишлю, будет, что же се єсть? Коє
Зло єсть хулиму бути от рода лукава?
Дим єсть єдин — людськая і хула і слава.
А яко стар учуся, то ли будет бідно?
Учитися доброго во всяком не стидно
Єсть времени: "До смерті (обще гласит слово)
всяк человік учиться". Но на мні се ново
Явиться — от праотець нікто же не бяше
християнин. Что к тебі? Аще бо і наше
Не було би от князей сродство, князем бути
не требі би нам було! Како же смирити
Імами славу? Ні ли і во християнех
суть князі? Суть царіє, суть кріпкі во бранех
Воїни. Аще же то і не будет тако,
что єсть цвіт мира сего? Не видиш ли, како
Цвітуще увядаєт! Вся, аки дождевний
туман, аки дим, аки крин єдинодневний,
Аки сон іщезають! А і сіє благо
толь худоє колико імат в себі злаго,
Вражд, завситей, болізней, случаєв различних!

Сія ли мя усладят? Сія от благ вічних
Удержат мя? Не буди! Но камо ідеши,
княже бідний? Триста жен гді суть? Не брежеши?
Всіх отвращаєшися? Убо ти звір дивий,
а не человік єси; тако горделивий
Будеши, хотяй бути смиренний. І сію
мзду воздаси за любов? Уви мні! Весь тлію,
Жегом огнем сердечним, весь внутр ізгоряю,
пламень внійде в утробу. О горе! Не чаю
Жив бути, аще прийму закон нелюбимий,
іго тяжкоє, ярем неудобносимий.
Аще же ми іспервa сіє повіданно
було би, когда єще не бі прив’язанно
Серце моє толь долгим обичаєм сластей,
удобніє було би. Нині же огнь страстей,
Толику силу вземши, како єсть удобно
угасити? Отсюду мниться неподобно
Ученіє Христово: учить утоляти
похоть плотськую. Како се єсть — уязвляти
Єстество? Єстеству се наноситься нужда.
Како убо он єсть бог? Воля єго чужда
Єсть смотренія, богу отнюд не свойственна.
Аще он єсть создатель мира вещественна,
То почто созданію своєму противний
закон вносить? Аще же кто ін мир сей дивний
Проізведе в битіє, ін убо кто мира
начало єсть, убо єсть ложна о нем віра.
Владимире, что тако біснуєшся? Кія,
біси (о люті тебі!) наводять ти сія
І мислі, і глаголи? Тако єси краткой
пам’яті, забув уже проповіди сладкой
Філософа? Что бо он рече неізвісно?
Что противно розуму? Откуду безмісно
Помишленіє сіє? Єстества начало
ізвісно показася Христос, но ни мало

Он всякому єстеству не творить обиди.
Аще вождь дасть воїну меч, да тім побіди
Іщет, іли літ єму єсть употребити
на зло і вміcто врага тім друга убити?
Тако похоть плотськую бог всія во плоти
нашей, но да єй чинно, не яко же скоти,
В ситость употребляєм. Здравому согласно
се єсть розсужденію, но мрачить мні страсно
Ум, обикновеніє, обичай зломити
обичаєм противним. Аще же се бити
Трудно мниться; трудно єсть, обаче возможно;
трудно, но удобіє зло єсть і безбожно;
Трудно, но мзди без труда никто не імієт;
трудно, но пом’янути на труд сей довлієт
Огнь вічний. О Христе мой! (Моїм нарицаю,
чужд тебе, окаянний!) В твоєй уповаю
Помощі; твоїм бути желаю всеціло,
тебі мою отдаю і душу, і тіло.
Угаси огнь, отжени і хульнія біси,
єдину ми сохрани славу, ібо віси,
Коль род мой горделивий княжеськой державі
поругається, аще вірую в тя яві.
Буди угодно тебі, да оттай крещуся.
О нечувства моєго! Кого аз стижуся
І пред ким? Во студ мні єсть, безумну, цар вишний?
Честен же мниться бути лукавий і грішний
Род сей? Не тако. Всюду да проходять вісти.
о мні: се яві іду Христа ісповісти.
Се іду, творю волю божества твоєго,
і закон твой посреді чрева єсть моєго.

Хор

Прелесть

Возврати, Владимире, возврати біг спішний,
негли постой і слиши плач мой неутішний!

Познай, любезне,
Кто зовет слезне.
Кого любиши?
Камо біжиши?

В кія ідеш страни?
Откуду гнів на ни?
Плач тя не утолить,
Глас мой не умолить.

Тако єси твердий,
Тако жестосердий!
Любві ми єдина!
Кая се ізміна!

Пом’яни, Владимире, дні прежніє тіє,
когда тя об’ятіє іміяше сіє.
Коє тогда пространство, кая радость бяше!
Триста жен лобзаніє серце воміщаше.
Скоки і плясанія бяху непрестанно,
сласть всякая течаще в душу невозбранно.
Коїх тогда сладостей не бивахом сити!
Поминати сладко єсть, что ж ділом творити!

Вспомни, когда ко серця охладі
бих з тобою в красном вертограді,
Єстество цвіт являше различний;
аз представлях жени краснолични.
Красно місто от цвітов тих бяше,
но краснійше позорище наше;
Стидашеся всюду цвіт червленний,
живих цвітов лицем побіжденний.
Гді дні тіє? Зайдоша в дол подземний,
помрачи їх вечер темний,

Померче день світозрачний,
найде — люті! — облак мрачний.

Владимире, возлюбленна главо!
Кто тя сведе так лукаво?
На самого себе лютий
хощеши гнів воздвигнути.
О мої люди!
То вам не буди,
путем Христовим не ідіте!
Жесток єсть зіло,
удручить тіло,
тяжкого іга не носіте!
Кая лютось, о княже!
Благ моїх новий враже!
Аще тебе самого
мучити мниться благо,
Что інних тебе ради
жаль мучить без отради!
Триста сердець вздихає́т,
шестьсот очес ридає́т.
Се аз умножаю всує плач безмірний,
не слишить той каменний, той і зловірний.
Не от княжа он єсть рода,
но от тигров лютих плода, весь єсть звірний,
Весь каменний, весь желізний, весь жестокий,
нечувственний, страховидний, яроокий!
Хулить он наша совіти
і побіди мнить-то бути верх високий.
Воістину отмщу тебі, звіре дивий,
отмщу тебі сей наш укор горделивий.
Увіси от месті данной,
како любві поруганной
жаль гнівливий.

ДІЙСТВІЄ 5

ЯВЛЕНІЄ ПЕРВОЄ

Курояд, Піар

Курояд

Ясти мні хощется, о ясти! Горе! Ясти!
Ясти хочу. Горе мні! Приходить пропасти.

Піар

Курояде, гді ти був? Гді був єси нині?

Курояд

Даби тако не жив був князь наш (наєдині
З тобою бесідую), яко богом жертва
чрез него вся оскуді! О, аще би мертва
Слишах єго, слишах би вість радосну, нову.

Піар

Кая вина?

Курояд

Увірив філософа слову,
Запріти приносити жертву по всім градом.

Піар

Мала се єще злоба.

Курояд

Убивати гладом
Малу злобу зовеши? А єще пречесних
жерцов і молебников за весь мир нелвстния!
Се аз ходих на село курей куповати.
І когда сіє бяше!

Піар

Горшеє слишати,
Вижу, ти не случися? Что глаголють мнозі,
молю тя, кто болій єсть — жерці іли бозі?

Курояд

Вім, что вопрошаєши: аки би скорб сію
о мні іміл. Ні, друже! Мене не жалію,
Жалію богов. Ібо аще оскудієт
жертва, аз куплю м’яса, но бог не імієт
Пінязей і не пойдет на село: глад убо
нам — єму смерть готова. І сіє сугубо
Печалива мя творить.

Піар

Єще ти не віси
злоби єго горшія? Како єго біси
На богов воз’яриша? Повелі повсюду
крушити боги. Видіх, како уд от уду
Отторжен валяшеся, многим носи, нозі
урізаніє видіх. О благіє бозі!
Болію за вас зіло. Чи не скорб се, друже?
Ладо 12 не может уже плясати, єму же
Сіє діло от богов всіх єсть порученно,
но токмо лакти движет всує недійственно.
Мошко же отнюд кадил не возможет чути,
Позвізд (О скорб моя! О жалю мой лютий!)
Пребиту голень імат і храмлет стеная.
Но слиши множайшія і крайняя злая.
Что видіх, окаянний! Зри вещ неподобну:
діти студнії, кумир розсікши подробну,
Бо главу, аки в сосуд, ізпразняють стомах.

Курояд

Что главі творять?

Піар

Стомах ізпразняють.

Курояд

Ах, ах!
Да како їх не пожрет земля, се видяще!
Вість ли сіє Жеривол?

Піар

Курояде, аще
Увість сія Жеривол, предасть духа богу.

Курояд

Но гді он єсть? Не віси?

Піар

Впаде во премногу
Болізнь от скорбей многих і єдва возможет
убіжати от смерті. Зіло бо не может
Ясти, ні вкуса чує; третій день минає,
отнель он єдиного токмо пожирает
Бика на день.

Курояд

О люті! Всі ми ізмрем гладом!
О княже беззаконний! Да би ти над адом
Царствовал, не над нами, не над руським родом!

Піар

Молчи! Тішимся твоїм, господи, приходом.

ЯВЛЕНІЄ ВТОРОЄ

Мечислав, вождь Храбрий, Піар, Курояд

Мечислав

Коє зде діло, жерці? Воістину дивний
упор сей! Ви єдині імате противні
Бути волі княжеськой? О столпи безумнії
Скоти безсловеснія! Старці дітоумні!

Курояд

Что толиким, господи, движеши нас страхом?

Мечислав

Ні ли слиша-сьте волі княжей?

Курояд

Не слишахом
Воістину. Кая єсть?

Храбрий

Убо єста глуха?
Трубний глас ізвіщаше.

Піар

Но не дойде слуха
Нашего. Ми зде равно прийдохом от пути;
не бихом днесь в Кієві. Но воспом’янути
Ізвольте, господіє, кой указ єсть княжий.
Ми творим волю єго. Воістину вражий
Дух би був, аще би кто противился волі
толикого владики.

Мечислав

Убо вам дотолі
Ність вістно, яко всюду крушити кумири
князь повелі, наставшей християнськой вірі?

Піар

Се новоє слишим ми.

Курояд

Ниже нам чаянно,

Мечислав

Како? Вся вість Росія, вам же неслиханно
Доселі єсть. Лжете, пси!

Піар

О господи, буди,
яко же глаголеши; обаче ми люди.
Простії, не слишахом.

Курояд

Да не прогнівиться
власть твоя, ваша повість отнюд бути мниться
Неудобвірительна: наш боголюбивий
князь єсть.

Мечислав

О горе тебі! Ти ли мні, псе лживий,
Лгати велиши? Убо от тврєго ж діла
явлю істину: круши ідоли.

Курояд

Січила
Не імам зо собою.

Мечислав

Воїни, дадіте
оружіє.

Курояд

Милості прошу, не мучіте
Вольного. Виждте, яко не могу под’яти.

Мечислав

Уд непослушний мечем достоїть от’яти.

Курояд

Люті мні!

Мечислав

Достигайте! Ти на місце друга
наступи. Ні ли і ти тогожде недуга
Вредом ослаблен єси?

Піар

Послухай мя мало,
владико! Се Ладо єсть бог, а се Купало,
А се Перун великий; з тіми убо, яко
хощете ви творіте, сего же нікако
Не вредіте, молю вас. Ах, з коликим страхом
поминаєм, что о нем от древних прияхом.
Прорекоша древніє жерці, яко аще
вредить кто бога сего, тогда, то видяще,
Сонце лучі закриєт. Дніпр же возп’ятиться,
Кієв, трусом низвержен, во прах обратиться.
Молю вас, не дерзайте.

Храбрий

Друзі, дерзнім сіє
увідати: діло нам страх сей явственніє
Покажет. О великий! О боже преславний!
Не прогнівайся на ни: что велі державний

Князь достоїть творити. Аще погибаєм,
яко же прещаєши, обаче дерзаєм.

Піар

Не дерзайте, молю вас. О люті! О горі!
Зріте: трясеться земля, паде град воскорі.
Паде град! Что творите? Не могу стояти
на ногах.

Мечислав

Лживий лестче! Не досить ти лгати?

Піар

Сонце ізміняється.

Мечислав

О колико бяше
лщеніє! Колико же невіжество наше!
Кая сліпота! Камень і древо бездушно,
аки бога, лживого, усердно, вседушно
Умильно почитати і тих рабом бути,
їх же раб мой, художник, обиче творити.
Христе, світе істинний! Что тебі імами
воздати за толику милость, юже з нами
Нині сотворил єси!

Храбрий

Но не ізволися
власті вашей видіти, како князь крестися?

Мечислав

Желал от усердія; воїнськоє діло
удержа мя, не могох настигнути. Зіло

Жалію того. Ти же добрія нам вісти
подажд, виділ-бо єси.

Храбрий

Но кто ісповісти
Предивний позор может! Никогда толика
торжества аз не видіх. Два полка велика
Ідяху стройно, в єдном словеноросійський,
в другом бяше ізбранний народ візантійський,
Двор світлого деспоти, іже возприяти
князя послан єсть царем; на всіх воєх златий
Цвіт в одеждах ткан бяше; броня же толикий
світ іспущаху, яко зрящим і страх нікий.
І радость родяшеся. В толиком позорі
прийде князь наш ко храму. Храм низу і горі
Весь ікони украшен; посреді стояше
сосуд сребрен великий, яко в нем можаше
Єдин погрузитися человік; на десной
страні стояше престол утвари пречесной —
Первому єпископу сідалище, інним —
мало нижайша бяху; ошуюю чинним
Образом вся особно білії лежаху
одежди, білостію крини побіждаху.
Утвар сію деспота Владимиру, сину
духовному своєму, сотвори по чину
Древнему у християн. Вся же та полата,
аки звізд, полна бяше кованих от злата
Лампад і світильников. От восточной страни
сладкая ісхождаше воня безпрестани.
Ставшу при дверех князю, се златими врати
от олтаря ідяше клір весь. Аз, об’ятий
Страхом радосним (віруй, благородство ваше!),
забих, гді єсьм; серце же во мні трепеташе.

ЯВЛЕНІЄ ТРЕТОЄ

Вісник, Мечислав

Вісник

Великий князь Василій здравіє і радость
благородству твоєму посилаєт.

Мечислав

В сладость
Приємлю такую вість. Но коє гласиши
ім’я ново — Василій? Чаю, приходити
От князя ти нашего.

Вісник

Наш мя посилаєт
князь к тебі, Мечиславе, но тебі желаєт
Здравствовати Василій.

Мечислав

Тайно твоє слово.

Вісник

Владимир в крещенії прият ім’я ново,
Василій нареченний. Хартія ізвісно
сія явить.

Мечислав

Храбрий, чти, да все будет вістно.

Храбрий

чтет посланіє Владимирово

Владимир, в святом крещенії нареченний Василій, князь кієвський і всіх російських стран повелитель, Мечиславу, вірному воєв наших вождю, здравствовати.

Не случися доселі ниже мні писати,
ні тебі честі сіє, что от благодати
Божією прияхом; і юже получаю
радость нині ні в коєм прежде нам случаю
Не бисть когда, аще бо і многія гради
во плін прияли бихом. Убо аще ради
Побід наших должно вам радосними бути,
колми паче достоїт нині вам іміти
Торжество з нами. Вісте, яко по совіту
царську, по милості же божією, ко світу
От тьми прийдох, єже єсть, оставлше кумири
бездушній, восприях істиннія віри
Істинний закон Христов. Сіє нині діло
тогожде помощію крайні і всеціло
Соверших: приях білу, слржих утвар черну,
во Христа облекохся і древнюю скверну,
В ней же і родихомся, омих совершенно
тайною крещенія. Се же ізвіщенно
І от бога чудесні бисть нам, ібо когда
внійдох в святую купель, абіє же тогда
Отпаде ми безбідно сквернивая тина
от очес, но і по всім тілі ні єдина
Вреда видіх прочеє. Божіє то бяше
призрініє і милость, яже мя учаше,
Простого і невіжду, яві і чудесні,
яко внутр очистихся, очищен тілесні.
Сія вість да радосна будет вам і чесна,
аще в вас єсть істинна, вірна і нелестна
Любов ко нам; се бо мя украшаєт паче,
неже тисяща вінцев побідних. Обаче
Что сам обрітох, того і іним желаю,
совітую же токмо, не повеліваю.
Се же повелініє наше єсть, да всюди
ідоли сокрушаться, і оттоль не буди
На корогвах воєнних ні громовой стріли,

ниже вінцев купальних, ні іних безділий;
Знаменіє крестноє да будет прекрасно
ізображенно всюди, сіє-бо ужасно
Всему противству будет: сим вооруженний
Константан он Великий погна безчисленний
Полк Максентієв. При сем полку посилаєм
хоругов, тебі же щит крестом знаменаєм.

Мечислав

Совіт княжий усердно приємлю, понеже
прежде Христа вседушно возлюбих і єже
Ідоли сокрушити ділом ісполнихом,
что творити указом первим должни бихом.
За хоругов усердно полк благодарствует,
за щит же тако кріпкий вельми долженствует
Мечислав, да сам своя перси вміcто щита
дасть єму, от всякого вражія навіта
Защищая власть єго. О вої! Се златий
возсія день; достоїть всім торжествовати.

Хор

Андрей — апостол со ангели
Се уже день возсія, — о радості многа! —
день прийде, ізвіщенний мні прежде от богаї
Се той єсть світ, єго же, духом зде водимий,
обіщах ти, Кієве, граде мой любимий!
Дотоль во тьмі був єси, і зрак твой пред миром
світел от діл преславних, но яко кумиром
Темним бяше подчинен, бяше зіло черний.
Се діло тя просвіти світ он невечерний!
Но гді єсьм? Что се вижду? Кія єще літа
откриваєш мні, царю віков? Світ от світа
(Вижду) умножается, — яко-бо вначалі
мал поток з гор ізходить, потом же во малі
Умноженний от інних, зтекшихся в єдино,

пространними лієтся струями. Не інно
Чудо о твоєй славі вижду, граде божий!
Се ти мученической крові ростуть рожі:
Борис, Гліб, вітви святі корене святого.
Люті! Уже мещет біс брата проклятого,
Уже, вижу, копіє і нож поощряєт!
Но радуйся, о граде! Зіло украшаєт
Скорб сія лице твоє. Се же что? О странно
чудо! Гори, зрящії на юг, нечаянно
Світ велій ізпустиша. Ви же, сідиною
чеснії, о мужіє (ібо предо мною
Не криєт вас і земля), что творите тамо?
Світло вас двоїх вижу, і се, єдин прямо
Другому, в горах себі глубокія ями
копають ізсохшими от поста руками.
Коль же многі приходять к оним от стран многих!
Но і князі славнії — чудо! — у убогих
Старцев багатства іщуть. О коль много чесних
лиць вижду! Но толикий от кругов небесних,
Коликий світ ізийде от пещер тих темних.
Росіє! Се ти небо в пропастех подземних!
Но і вся кієвськія гори драгоцінну
утвар приємлють всюди. Всюди благочинну
Красоту вижу; аки во вінці драгіє
бісери, по всіх горах зрю храми святиє,
Уви мні! Укроти гнів, царю прогніванний!
Что крещеніє сіє? Что страх нечаянний,
Граде, велик гнів на тя приять огнепальна
месть божія? Вельми тя сотворить печальна!
Нікоєму Батию 13 меч подасть огненний,
тім погублен будеши і тім посіченний
Цвіт людей твоїх падет і скоро повянет.
Но не до конца забвен будеши: возстанет,
Возстанет ізбран богом, іже тя возставить,
возвратить ти доброту і паки прославить.

Седмий-бо вік отнині світила премнога
на златой колесниці везет ти от бога.
Вижу мужей премудрих, учительних, сильних,
к тому і храбрих в брані, к тому ж многодільних,
Посреді же всіх оних велія світила
два сіяють. Єдин власом убілен до зіла 14,
Митра же єму злата сідину пречесну
украшаєт: в другом же знамені небесну
Вижу утвар: звізди бо купно зо луною
і в небо перущою зримі суть стрілою.
О церкви російськія! Коль много ти світа
от сих світил прибудет во оніє літа!
Другого же воїнську вижу бронь носяща 15,
всего пламенна, всего палимим горяща
Гнівом. І вижу купно, како полки многи
вражія устрашаєт і ломить їм роги.
Вижу і се: вражія Магомета гради 16
трясуться пред ним, падуть, не чають отради.
Но нікий лев яриться і на мужа сильна
ногті острить. Но ярость твоя єсть бездільна,
Звіре гордий! Поспішно, о вожде великий,
поспішно іди, будет сверіпий і дикий
Хищник роздран от тебе і іздше воскорі,
ти же наречешися от всіх Сампсон 17 вторий.
Но он на се от мене оружія просить.
Почто? Твоє-бо в щиті благородство носить
Крест самого господа, на вся супостати
страшний. Обаче мниться он мні глаголати:
"Твоїм бути воїном велить ми, Андрею,
цар Петр, за помощію ратую твоєю".
Ратуй мні, оружниче! Ратуй, вожде мощний!
Аз, аще в чем возмогу, буду ти помощний,
Се же кий во слід єго позор поспішаєт?
Образ вижу аз нікий, єго же являєт
Предзрініє божіє. Многа і чудесна

вижу на нем зрінія. Зде равнонебесна
Обитель Печерськая каменнії стіни
подносить 18, а дівая ісполнь своєй сіни
Намет розпростирает, намет світа полний,
намет, ко Маріїну жилищу довольний.
Зде інно чудо вижу: аки би забвенний,
аки не бивий єще, давно поверженний
Престол переяславський і лежавший долі
возстає уже красно 19; на том же престолі
Посажен бисть муж нікий честен, добронравен,
древним оним пастирем ревностію равен.
Зде іниє многіє зрю доми святиє.
От всіх же краснійшоє позорище сіє:
Зиждется дом учений 20. О дней тих блаженних,
Росіє! Колико бо мужей совершенних
Произведет ти дом сей! Над всіми же сими
храминами зиждитель Іоанн славимий
Начертан зрится. Боже дивний і великий,
откривий мні толику радость і толикий
Світ на мя ізлиявий! Даждь кріпость і силу,
даждь многоденствіє, даждь ко всякому ділу
Поспіх благополучний, брань всегда побідну!
Даждь здравіє, державу, тишину безбідну!
Даждь сія царю Петру, от тебе вінчанну,
і єго вірнійшему вождю Іоанну!

Феофан ПРОКОПОВИЧ

ВЛАДИМИР

Вперше надруковано у вид.: Тихонравов Н. С. Русские драматические произведения 1672 — 1725 годов. Спб., 1874, т. 2, с. 280 — 344.

Трагедокомедія "Владимир" написана у 1705 р. і вперше поставлена на сцені Київської академії 3 липня цього ж року. У XVIII ст. вона поширювалася у рукописних списках. Нині відомо шість рукописів. Найповніший із них, що знаходиться в Державній публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щедріна у Ленінграді (зібрання Толстого, шифр Q.XIV. 2,

арк. 64 — 88), датується 1751 р. За цим рукописом з різночитаннями інших списків трагедокомедія увійшла до вид.: Прокопович Феофан. Сочинения. Под редакцией И. П. Еремина. М. — Л., 1961, с. 147 — 206. Назву і програму трагедокомедії надруковано за списком першої половини XVIII ст., який зберігається у ЛНБ ім. В. Стефаника (колекція Монастирських рукописів, № 784).
Подається за виданням 1961 р., без різночитань.
За цим виданням тут вміщуємо текст програми трагедокомедії "Владимир":

Дійствіє I

Явленіє I

Ярополк, брат Владимиров, от него ж убієнний (пронесшейся славі, яко Владимир Христову віру хощет прияти), ізходить от бездн адових, аки би посланний от демонов, братнему наміренію творити препятіє.

Явленіє 2

Ярополк, обріт верховного жерця і волхва, іменем Жеривола, откривает єму мисль Владимирову, притом і коїм сам образом от брата убієн бисть, повіствует. Жеривол, раз’яренний, обіщается всю свою волшебную силу на князя подвигнути.

Дійствіє 2 Явленіє 1

Празднику бога Перуна пришедшу, жрець Курояд трубить, гласяще людей к приношенію жертви.

Явленіє 2

Ісходить ін жрець, Піар іменем, і запріщает Курояду, да не движет всує народа, не імущей бути жертві; се же того ради, яко позна бути не готова велебного Жеривола, сказуя, како єго виділ сквозі пустиню бігающа і демонов зовуща.

Явленіє 3

Смутившимся жерцем, приходить скорбний Жеривол і, всуе от другов

потішаємий, сказує же о обіщанной помощі. Но зде странним виденієм (трус ідолов узрів) устрашен, поєт піснь волшебную, глася духов на помощ.

Явленіє 4

Біс мира і біс хули на глас жерцов приходять і желаємую помощ обіщають.

Явленіє 5

Біс тіла, іли похоті плотськія, мало нігді умедлівши, прибігаєт і такожде пособствовати глаголет себе готова.

Хор іли Ликованіє

Жерці, от бісов потішеннії, чарами оживляють ідолов і з ними купно пред побідою торжествують і скачуть.

Дійствіє 3 Явленіє 1

Владимир з Борисом і Глібом, синами, бесідує о послі, от царя грецеського присланном і совіт о воспріятії віри Христовой дающем.

Явленіє 2

Жеривол, входа ко князю іспросив, скорбную вість приносить, аки би бозі зіло розболішася; на что от Владимира помощі і милості просить. Но князь, суєтную печаль сміхом ізбив, аки єще не відущу совіт царський, отсилаєт же волхва на время, повелівая, да, єгда прийдет посол, возвратиться і да препрется словом.

Явленіє 3

Вшедшу послу, входить і Жеривол з другами. Повелінієм же княжим начинаєт прініє з філософом і многії буєсловнії вопроси з гордостію і кіченієм предлагаєт. Дерзостію же єго прогніванний князь вон ізгонить жерцов.

Явленіє 4

Філософ проповідь простираєт: 1) яко аще і невидим єсть бог, обаче

бути єго яві єсть; 2) яко єдин бог; 3) яко вік будущий єсть; 4) о созданії мира і человіка; 5) о человічем паденії; 6) о воплощенії сина божія і прочеє о откровенних тайнах; 7) наконець проповідует будущий день судний. І конечне Владимира к вірі преклоняєт.

Дійствіє 4 Явленіє 1

Владимир синам своїм сон повіствует: в нем же наважденієм диявольським от различних видов устрашися.

Явленіє 2

Владимир, отслав сини, терпить іскушенія. Мир бо єму горделивія, біс же хули хулнія, плоть же плотскія помисли наводять. Он же, тако бідствуя, наконець вся іскушенія побіждаєт і ідет к ісполненію волі господней.

Хор

Прелесть со многими другинями зовет Владимира, да возвратиться, і различними страстьми, веселими і скорбними, лик свой мішаєт. Не услишанна же сущі, отмстити єму грозить.

Дійствіє 5

Явленіє 1

Курояд і Піар, жерці, плачуть о опроверженії ідолов, єже бисть в Кієві повелінієм Владимира, такожде і о болізні чеетного Жеривола.

Явленіє 2

Мечислав, вождь воєв російських, пут... аєм, находить на жерцов і, видя ідоли стояща, свариться на преступников волі княжей. Они же о сем аки би не відали, много лгуще, отрицаються. Мечислав, укорив і ізгнав жерцов, ідоли со вої крушить. Се сотворше, єдин от воєв, іменєм Храбрий, повіствует Мечиславу (не бувшу при крещенії Владимира), коїм образом і чином к крещенію ідяще Владимир і како храм украшен бяше.

Явленіє 3

Приходить вісник ко Мечиславу со епістолією от Владимира, в ней же

Владимир повіствует о своєм крещенії і како чешуя от очес єго чудесне отпадоша. Посилает же в дар Мечиславу щит і хоругов, обоє крестом знаменанно. Мечислав со вої торжествует.
Хор
Андрей святий радується о ісполнившемся єго пророченії (єже іногда, водрузив крест на горах кієвських, проглагола о імівшем просіяти благочестії). Таже духом пророчествует і о єще будущих в Росії вещех; о мучениках, о преподобних печерських, о церквах многих, о нашествії Батиєвом, потом і о нині славою цвітущих російських світилах, панах і ктиторах і благодітелях наших.

Трагедокомедію "Владимир" було присвячено покровителю Київської академії гетьману Іванові Мазепі.
У трагедокомедії виведені історичні особи: це великий київський князь Володимир Святославич (рік народж. невід. — 1015), за правління якого у 988 — 989 рр. на Русі було запроваджено християнство, його молодші сини Борис і Гліб, вбиті у 1015 р. за наказом їхнього старшого брата Святополка; Ярополк I Святославич (загинув у 980 р.) — великий київський князь, брат Володимира Святославича, з яким вів міжусобні війни за великокиївський князівський стіл.
1 Перун — у східнослов’янській міфології бог дощу, блискавки та грому. У міфології Київської Русі аж до прийняття християнства вважався головним богом.
2 Константин Великий (бл. 285 — 337) — римський імператор, за правління якого християнство було визнане державною релігією.
3 Троянськая... брань. — Йдеться про війну стародавніх греків з Троєю у 1194 — 1184 рр. до н. е. Приводом для війни стало викрадення троянським царевичем Парісом Єлени Прекрасної, дочки Зевса і Леди, дружини спартанського царя Менелая.
4 Позвізд — бог повітря, погоди і негоди у давній міфології східних слов’ян.
5 Купало, Купала — персонаж східнослов’янської міфології, бог земних плодів. Свято Івана Купала відзначалося в ніч з 6 на 7 липня і супроводжувалось купальськими іграми й піснями.
6 Мошко (Макош, Мокош) — божество у давній східнослов’янській

міфології.
7 Коляда — персонаж давньої східнослов’янської міфології. Пізніше свято коляди ототожнено з різдвом (7 січня).
8 Волос, Велес — бог худоби у міфології Давньої Русі.
9 Платон (справжнє ім’я Арістокл, 427 — 347 до н. е.) — давньогрецький філософ, об’єктивний ідеаліст.
10 Епікур (341 — 270 до н. е.). — давньогрецький філософ-матеріаліст.
11 Сівілли — в античній міфології жінки-пророчиці.
12 Ладо (Лада) — персонаж давньої східнослов’янської міфології, богиня сонця, згоди, любові й достатку.
13 Батий (Бату, р. н. невід. — 1255) — хан, внук Чінгісхана, очолював спустошливу навалу на Північно-Східну і Південно-Західну Русь у 1236 — 1243 рр. Війська Батия вщент зруйнували Київ.
14 Єдин власом убілен до зіла ... — Мається на увазі київський митрополит Варлаам Ясинський, який займав митрополичу кафедру з 1690 по 1707 р.
15 Другого же воїнську вижу бронь носяща... — Йдеться про гетьмана Івана (Іоанна) Мазепу.
16 Магомета гради — турецькі міста.
17 Сампсон (Самсон) — герой давньоєврейської міфології, який нібито мав надзвичайну фізичну силу.
18 Обитель Печерская камінніі стіни подносить... — Кам’яна стіна навколо Києво-Печерської лаври була змурована у 90-х рр. XVII ст.
19 Престол переяславський... возстаєт уже красно... — Переяславська єпархія була відновлена на початку XVIII ст. Першим її єпископом у 1701 р. став Захарія Корнилович, ігумен Києво-Михайлівського монастиря.
20 Зиждется дом учений. — Новий корпус Київської академії розпочато будувати у 1703 — 1704 рр.